Jaana Joutsiluoma
Suunnittelija
Sininauhaliitto
7.11.2022

Asiantuntijakuuleminen Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Lausunto eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi sekä laiksi sosiaalisista yrityksistä annetun lain kumoamisesta (HE 175/2022).

Sininauhaliiton näkemyksen mukaan esitys heikentää erityisesti heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten asemaa ja mahdollisuuksia päästä työelämään ja siten osaltaan heikentää hallituksen työllisyystavoitteiden toteutumista.

Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen perustehtävänä on auttaa ja tukea poikkeuksellisen vaikeissa elämäntilanteissa olevien ihmisten työllistymistä. Näiden järjestöjen arjessa kohtaamistaan asiakkuuksista 80 % on seuraavilla asiakastunnisteilla: (pitkäaikais)työttömyys, syrjäytyminen ja syrjään jättäytyminen, päihteiden käyttö, psyykkiset haasteet (ml. neuropsykiatriset häiriöt), koulutuksen ja osaamisen haasteet, maahanmuuttajuus ja kielihaasteet, työkyvyn haasteet, talouden ja asumisen haasteet, fyysiset haasteet (ml. kehitysvammat) ja rikostaustaisuus.

Perustehtävämme toteuttaminen on tarjonnut mielekkäitä työtehtäviä palkkatuella työllistetyille henkilöille. Mielekäs ja ammatillista osaamista vahvistava palkkatuettu työ on tuottanut myös merkittävää yhteiskunnallista hyötyä. Työtehtävät sijoittuvat aloille, joilla on yhteiskunnassa työvoimapulaa. Sininauhaliiton näkemys on, että esitys toteutuessaan murtaisi tämän toimivan rakenteen.

Hallituksen esitys vaikeuttaa juuri näiden ihmisten työelämäosallisuuden toteutumista. Palkkatuella ja erityisesti 100 %:n palkkatuella tulee pyrkiä edistämään juuri kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työllistymisedellytysten vahvistumista ja siten edelleen työllistymistä avoimille työmarkkinoille.

Lakiesityksen vaikutuksista Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen toimintaan ja sen vaikuttavuuteen

Sininauhaliitto haluaa kiinnittää huomiota myös esityksen vaikutusarviointiin, joka on ohutta eikä ole riittävästi huomioinut vaikutuksia tämän asiakasryhmän osalta. Jäsenjärjestömme ovat ilmaisseet huolensa esityksen vaikutuksista. He arvioivat sen vähentävän esimerkiksi järjestöjen mahdollisuuksia antaa asiakkaille ohjausta ja tukea osaamiseen, voimavaroihin ja työmarkkinoilla toimimiseen liittyviin tarpeisiin. Tässä työssä jäsenjärjestömme ovat onnistuneet hyvin (vaikuttavuus yli 80 %, tarkemmin jäljempänä). Esitys romuttaa edellytykset tältä työltä ja heikentää jo valmiiksi vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten asemaa ja jättää väistämättä osan heistä työelämän ulkopuolelle.

Sininauhaliiton näkemys on, että tällaisenaan hallituksen esitys ei noudata perustuslain henkeä eikä sen tahtotilaa, eikä siten turvaa jokaiselle oikeutta työhön eikä estä pysyvästi työtä vailla olevien ryhmien muodostumista.

100 %:n palkkatuki (8 §): kauppavaikutukset

Jatkossa 100 %:n palkkatuen myöntämisen yhteydessä selvitetään, onko toiminnalla vaikutusta Euroopan unionin jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Kauppavaikutuksen arviointiin ei ole olemassa yleispäteviä kriteereitä, vaan kriteerit luotaisiin erikseen 100 %:n palkkatuen myöntämistä varten. Hallituksen esityksestä ei ole esitetty perusteltua arviota siitä, miten järjestöjen 100 %:n palkkatuki vääristäisi kilpailua siten, että sillä voitaisiin katsoa olevan vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan.

Sininauhaliitto on jo aiemmin lakiluonnosta koskevassa lausunnossaan todennut, että kauppavaikutukset tulisi aina arvioida tapauskohtaisesti.

Järjestöt eivät voi korvata kauppavaikutusten seurauksena tippuvien palkkatuettujen määrää palkkaamalla henkilöitä 50 %:n palkkatuella. Tukiprosentin yhtenäistäminen jatkossa 50 %:iin tarkoittaa käytännössä noin 37 %:n tukea työnantajan todellisiin palkkakustannuksiin. Järjestöjen toiminta on voittoa tavoittelematonta, eikä siten myydyistä palveluista (kuntouttava työtoiminta) tai tavaroista (kirpputorin lahjoitustavarat) synny sellaisia kassavarantoja, joita esityksen mukainen omarahoitus vaatisi.

Esityksen vaikutukset näyttäisivätkin kohdistuvan erityisesti järjestöihin, joilla myytyjen tavaroiden ja palvelujen arvo on yli 200 000 euroa vuodessa. Järjestöjen työllistymisedellytyksiä tukevaa toimintaa ja palkkatuella palkkaamista tulee entisestään vaikeuttamaan se, että palkkatuki, työolosuhteiden järjestelytuki sekä työllisyyspoliittinen avustus katsotaan de minimis -tueksi (200 000 € / kolmessa vuodessa). Toteutuessaan uudistus vähentäisi selkeästi yli puolella Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen nykyisin palkkatuelle palkattujen henkilöiden määrän.

On tärkeä huomioida, että suuremmissa järjestöissä on laajemmin käytettävissä moniammatillista osaamista ja resurssia ohjaukseen, osaamista eri toimialojen substanssisisällöistä ja mahdollisuuksia kehittää vaikuttavia työmenetelmiä sekä verkostoitua alueen yrityksien ja oppilaitoksien kanssa. Tällöin he luonnollisesti voivat auttaa suurempaa kohderyhmää, ja tämä pätee myös palkkatuetun työn kohdalla.

Mikäli tavoitellaan vaikuttavuutta, niin pelkkä työ ei yksinään korjaa työelämään liittyviä haasteita, vaan sen rinnalle tarvitaan ohjusta ja työkykyä palauttavaa tukea.

100 %:n palkkatuki (8 §): tuen kesto

Sininauhaliitto ei voi myöskään kannattaa 100 %:n palkkatukijakson rajaamista 10 kuukauteen. Paljon tukea työllistymiseen ja siirtymiin tarvitsevien ihmisten kohdalla 10 kuukautta on jo lähtökohtaisesti liian lyhyt jakso osaamisen ja työelämätaitojen vahvistamiseen. Mielestämme 100 %:n palkkatukijakson tulisi olla vähintään vuosi (12 kk). Tämä mahdollistaisi paremmin palkkatukijakson aikana tutkintojen tai tutkinnon osien suorittamisen työssä oppien.

Sininauhaliiton jäsenjärjestöt tukevat ihmisiä, joiden koulutustaso on matala tai joiden ammatillisessa osaamisessa on puutteita. Useilta asiakkailta puuttuu toisen asteen tutkinto tai suoritettu tutkinto on vanhentunut eikä vastaa nykyisen työelämän osaamisvaateita.

Kokemuksemme mukaan palkkatukijakson osana tehdyt tutkinnot tai osatutkinnot parantavat merkittävästi avoimille työmarkkinoille siirtymistä.

100 %:n palkkatuki (8 §): palkkatuen käyttö

Sininauhaliitto ei myöskään voi kannattaa sitä, että edellisen palkkatukijakson päätyttyä palkkatuki voitaisiin myöntää vain toiselle työnantajalle – samalle työnantajalle palkkatuella työllistyminen olisi mahdollista vasta kolmen vuoden kuluttua; tämä ei mitenkään vastaa palkkatuella työllistyvän etua. Palkkatuetulta henkilöltä uuden työn etsiminen sekä perehtyminen uuteen työyhteisöön ja työtehtäviin vaatii hyviä voimavaroja, jotka näillä henkilöillä ovat lähtökohtaisesti muita työnhakijoita heikommat. Lisäksi on huomioitava alueelliset ero, pienillä paikkakunnilla soveltuvia työnantajia on vähän, ja uuden työnantajan löytyminen voi olla jopa mahdotonta.

Lyhyet tukijaksot ja jatkuvat rekrytoinnit, joihin sisältyy paljon byrokratiaa, eivät myöskään lisää esityksen tavoitteiden mukaista työnantajien kiinnostusta palkkatuen käyttöön. Yrityksille tehdyn selvityksen (SOSTE, 2022) tulosten mukaan vastaajista 61 % (N=654) ei pidä mahdollisena heikossa työmarkkina-asemassa olevan henkilön palkkaamista.

Näin ollen on kohtuutonta rajata palkkatuen käyttöä tilanteissa, joissa palkkatuki on ainoa mahdollisuus työllistyä.

Tuella palkatun siirtäminen (11§)

Esityksen mukaan palkkatuen määrä voi olla enintään se määrä, joka käyttäjäyritykselle voitaisiin myöntää sen hakiessa palkkatukea, ei kuitenkaan enempää kuin työnantajayritykselle myönnetty määrä. Ja käyttäjäyritystä koskisi mahdollisimman pitkälle samat ehdot, jotka koskevat myös palkkatukea saavaa työnantajaa. Edelleen siirtämistä tulisi aiemman ilmoituskäytännön sijaan hakea työ- ja elinkeinotoimistosta, joka tekisi asiasta päätöksen.

Sininauhaliitto pitää hallituksen esitystä tuella palkatun siirtämisestä vaikeaselkoisena. Edelleen siirtämiseen esitetään tiukennuksia ja muun muassa käyttäjäyrityksen velvollisuudeksi tulisi maksaa edelleen siirtämisestä käypää korvausta. Käypänä korvauksena pidettäisiin summaa, joka vastaa vähintään työntekijälle maksettavan palkan ja palkkatuen erotusta, esim. 100 % palkkatuella palkatun osalta kohtuullisena edelleen siirtokorvauksena voitaisiin pitää 50 %:a bruttopalkasta ja sivukulut (jos järjestö on edelleen palkanmaksaja ja siirrettävän henkilön palkkatasoa ei haluta pudottaa). Esitetyt tiukennukset vaikuttaisivat negatiivisesti palkkatuella palkkaamiseen.

Olemme vakuuttuneita, etteivät yrittäjät ole yleisesti kovin halukkaita tämän tasoisen käyvän korvaukseen suorittamiseen henkilöstä, jonka tuottavuus on alentunut. Järjestöjen asiakkaille tällaiset siirtymät ovat kuitenkin olleet erittäin tärkeitä. Tarkoituksenmukaiset siirrot ovat tarjonneet vahvistusta ammatillisen osaamiseen ja työelämäkokemusta, jotka ovat edistäneet siirretyn henkilön mahdollisuuksia edelleen sijoittua avoimille työmarkkinoille. Käyttäjäyritykselle siirto on puolestaan antanut hyvän mahdollisuuden ilman työnantajariskiä tutustua henkilöön ja arvioida hänen soveltuvuuttansa ja mahdollista palkkaamista palkkatukijakson päätyttyä yrityksen tarjolla oleviin tehtäviin.

Emme usko alentuneesti työkyisen muutamien kuukausien mittaisilla siirtojaksoilla olevan kilpailua vääristäviä vaikutuksia. On kuitenkin tärkeää edelleen kehittää siirtymiä ja hakea aktiivisesti uusia joustavia ja mahdollistavia ratkaisuja.

Hallituksen esitystä tulee korjata ja lain voimaan saattamista siirtää

1. Taloudellisen toiminnan tarkastelu tulee tehdä toimintakohtaisesti koko yhdistyksen tai säätiön toiminnan tarkastelun sijaan.
2. Esitys 100 %:n palkkatukijakson rajaamisesta 10 kuukauden jaksoksi tulee korjata vähintään 12 kuukauden jaksoksi.
3. Palkkatuen käyttö uudestaan saman henkilön palkkaamiseen samalle työnantajalle tulee sallia ilman väliaikaa, eikä siten esitettyä aikarajaa tule asettaa.
4. Siirto henkilön kohdalla, jolla on vähäinen työkokemus tai ei ole ammatillista koulutusta tai parhaillaan suorittaa osa- tai kokotutkintoa, tulee yrityksen maksamaa käypää korvausta kohtuullistaa, kuitenkin siten, ettei siirrettävän henkilön palkkataso laske.

Lakia tulee vielä merkittäviltä osin muuttaa. Siksi olisi tarkoituksenmukaista saattaa laki voimaan vasta 1.1.2025 alkaen, samanaikaisesti työllisyydenhoidon järjestämisvastuun siirron kanssa.

Jaana Joutsiluoma
Suunnittelija
Sininauhaliitto
7.11.2022

Järjestöjen palkkatuettu työ on vaikuttavaa ja tuloksellista

Kun asiakkaita palkataan järjestöjen palkkatuettuun työhön, on heillä takanaan jo monia kuntoutumisen vaiheita. Vaikka heidän kuntoutumisensa on tällöin pitkällä, he tarvitsevat edelleen erityistukea, jotta siirtymä avoimille työmarkkinoille tai opintoihin on mahdollinen.

Sininauhaliiton jäsenjärjestö, Varsinais-Suomi (vuoden 2021 tilasto):

Palkkatuella palkattuja henkilöitä 12. Jokaisella on alussa haasteita arjentaitojen ja -hallinnan kanssa sekä puutteita osaamisessa. Taustalla pitkiä työttömyysjaksoja, päihde-, rikos- ja asunnottomuushistoriaa, haasteita mielenterveyden, sosiaalisten tilanteiden ja osaamisen kanssa. Tukijaksot vaihdelleet 11 kuukaudesta (3 henkilöä) vajaaseen kolmeen vuoteen (3 henkilöä) yksilöllisten tarpeiden mukaan. Osa siirtyi suoraan palkkatuettuun työhön, osa työkokeilun kautta ja osa kuntouttavasta työtoiminnasta ja työkokeiluun edelleen palkkatuettuun työhön.

Vuoden 2021 palkkatuella palkatuista seitsemän henkilöä siirtyi avoimille työmarkkinoilla vakituiseen työhön, kolme ammattiin johtavaan koulutukseen ja kaksi työttömäksi työnhakijaksi. Vaikuttavuustulos on 83,33 %, jos tulosmittarina käytetään työllistymistä avoimille työmarkkinoille tai siirtymistä ammatilliseen koulutukseen.

Vastaavia esimerkkejä on ympäri Suomen. Työelämäosallisuus vahvistaa näiden ihmisten työ- ja toimintakykyä ja sosiaalista osallisuutta. Valitettavasti tallaisen tukiprosessin tarpeellisuutta ja sen vaatimaa kestoa ei riittävästi ymmärretä.

Lopuksi Sininauhaliitto vielä korostaa, että se, mikä palkkatuen uudelleen suuntaamisella säästetään, joudutaan kalliisti maksamaan sosiaali- ja terveydenhuollon kohonneina kustannuksina. Onko yhteiskunnallamme tähän varaa?

Sininauhaliitto on noin 100 jäsenjärjestön yhteistyöverkosto, joka auttaa vaikeaan tilanteeseen joutuneita ihmisiä. Toimimme jäsenjärjestöjemme keskusliittona ja autamme jäseniämme onnistumaan omassa tehtävässään. Sininauhaliiton ja sen jäsenjärjestöjen erityisosaamista ovat päihde- ja pelihaitat, asunnottomuustyö, ruoka-aputoiminta sekä sosiaalinen työllistäminen.

Olemme valtakunnallinen vaikuttaja ja asiantuntija, perustehtävänämme on huono-osaisuuden ja päihde- ja pelihaittojen vähentäminen. Meille on tärkeää, että jokaisella on mahdollisuus kokea osallisuutta ja vaikuttaa omaan elämäänsä.